

KALPA SŪTRA
BİLGECE YAŞAM
BHADRABĀHU SVĀMĪ

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0162
Klasik: 009

KALPA SÛTRA
BİLGECE YAŞAM
BHADRABĀHU SVĀMĪ

Özgün adı
कल्पसूत्र (जैन)

Türkçesi
Mert Çağatay Yazlık

Proje Editörü ve Son Okuma
Ömer Uzunağaç

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Doç. Dr. Yalçın Kayalı

VakıfBank Kùltür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 - Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2022

ISBN 978-625-7447-63-8

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi
Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Ağustos 2022

KALPA SŪTRA

BİLGECE YAŞAM

BHADRABĀHU SVĀMĪ

TŪRKÇESİ

MERT ÇAĞATAY YAZLIK

BHADRABĀHU SVĀMĪ

Cainist kültür içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olan keşiş Bhadrabāhu, Dīgambara mezhebine Ācārya Bhadrabāhu, Şvetāmbara mezhebine ise Bhadrabāhu Svāmi olarak isimlendirilmiştir. Brahman kastına mensup bir aileden gelen Svāmi'nin, Bengal'in kuzey bölgesinde yer alan Puṅḍravardhana'da doğduğu ifade edilmektedir. Bhadrabāhu'nun, Şvetāmbara mezhebine göre MÖ 433-357; Dīgambara mezhebine göre ise MÖ 433-365 yılları arasında yaşamış olduğu rivayet edilir. Cainist gelenekte; Bhadrabāhu'nun yedi yaşına geldiğinde keşiş Govardhan Mahamuni tarafından, onun bir Kevalin (eren) olacağı öngörülerek dinî bir eğitimden geçirmek üzere yanına alınmış olduğuna inanılır. Zamanla Svāmi, Cainist topluluğun ruhanî lideri haline gelmiş hem Dīgambara hem de Şvetāmbara mezhepleri inanırlarınca onun, on dört Pūrva'yı bilen son kişi olduğu kabul edilmiştir. Cainist metinler hakkında da oldukça kapsamlı bir bilgiye sahibi olan Svāmi, *Kalpa Sūtra*'nın yanı sıra dört ayrı Çheda Sūtra'nın ve bazı Cainist kutsal metinlerinin de yazarı olarak kabul edilmektedir. Bhadrabāhu Svāmi'nin Cainizm'in tarihsel varlığını idame ettirebilmesinde önemli bir rol oynadığı ve Cainist bir keşiş olarak ilgili kültürün hamiliğini üstlendiği kabul edilmektedir.

MERT ÇAĞATAY YAZLIK

1992 yılında Ankara'da doğdu. Sırasıyla Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hindoloji (Lisans) ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hindoloji (Yüksek Lisans) programlarını tamamladı. Cainizm ve *Kalpa Sūtra* üzerine çalışmaları bulunan Yazlık, "Cainist Kutsal Metinlerinden Kalpa Sūtra'nın Çevirisi ve Değerlendirilmesi" başlıklı teziyle Bilim Uzmanı unvanını almaya hak kazanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Editörün Sunuşu	7
Çevirmenin Önsözü	13
Sanskrit Dili ve Devanāgarī Alfabeti Üzerine	15
Çevirmenin Girişi: <i>Kalpa Sūtra</i> Üzerine	19

KALPA SŪTRA

I. Vardhamāna Mahāvīra'nın Hayatı	29
II. Pārşva'nın Hayatı	57
III. Arishṭanemi'nin Hayatı	65
IV. Rshabha'nın Hayatı	71

EKLER

I. Sthaviraların Listesi	79
II. Yatilerin Kuralları	89

ÇEVİRMENİN AÇIKLAMALARI

I. Cainizm	101
Cainist Kültürün Temel Öğretileri ve Felsefesi	101
Cainist Düşüncede Varlık ve Dünya Öğretisi	101
Cainist Syādvāda Öğretisi	108
Cainist Karma ve Kurtuluş öğretisi	111
Cainist Kültürün Tarihsel Gelişimi	122
Cainist Kültürün Kökeni ve Tarihsel Gelişimi	122
Buddhist Kültürün Kökeni ve Tarihsel Gelişimi	135
Cainist ve Buddhist Kültürün Ortak ve Farklı Yönleri	142

II. Cainizm'in Kutsal Kitapları	147
Cainist Metinler	147
Pūrvalar, Aᅅgalar, Upangalar, Çheda Sūtralar	147
Mula Sūtralar, Prakirnalar, Culika Sūtralar	154
Kalpa Sūtra'nın Hint Kùltür ve Felsefesine Etkisi	156
Editörün ve Çevirmenin Kaynakçası	165

EDİTÖRÜN SUNUŞU

Hindistan menşeli Cainist' kültür, felsefi bir hareket olarak doğmuş, öncelikle sistematik bir öğretiyeye dönüştüktan sonra; bugün yaklaşık dört milyonluk inanırı ile Hint'e özgü yerel bir din haline gelmiştir. Söz konusu bu dönüşüm sürecinin son halkasını, tarihî bir kişilik olarak Vardhamāna Mahāvira temsil etmektedir. Birçok kaynakta Mahāvira'dan Cainist öğretinin kurucusu olarak bahsedilir; ancak aslında bu durum, Cainizm'in tarihsel gelişim süreciyle ilgili bilgilerle görece ters düşmektedir. Çünkü Mahāvira, Cainizm'in kurucusu değil son ruhanî lideri olmuş; Cainist felsefeyi kurumsallaştırarak takipçileri olan bir din haline dönüştürmüştür. Cainist gelenek; ilgili felsefenin, öğretinin kökenini ilk Tirthankara (ruhani rehber) olan Rshabha'ya atfederken, yirmi üçüncü Tirthankara olan Pārşva'nın da bu öğretiyi sağlam temellere dayandırdığını kabul etmektedir. Mahāvira ise dönemin hem sosyo-kültürel hem de politik durumundan faydalanarak bu öğretiyi reformlarla geliştirmiş ve sistematik bir din haline getirmiştir.

1. Çalışmanın genelinde, Sanskrit Cain, Cainizm ve Cainist gibi ilgili terminolojiye ait sözcüklerin orijinal yazımlarına-transliterasyonuna sadık kalınmıştır. İlgili sözcükler dilimizde zaman zaman Caynizm ya da Caynist şeklinde kullanılıyor olsa dahi bu durum Sanskrit dili fonetiği kuralları gereğince görece hatalıdır. Örneğin; Cain sözcüğünün Sanskrit dilindeki yazımı, जैन şeklindedir ve bu kelime sırasıyla "c-ai-n" harflerinden, seslerinden meydana gelmektedir.

Aynı dönem ve bölgede ortaya çıkmış Buddhist² düşüncesinin de tıpkı Cainizm gibi bir gelişim süreci takip ettiği yani felsefi bir fikir hareketi olarak doğduğu ve zaman içerisinde sistematik bir din olarak şekillendiği bilinmektedir. Tarihî süreçteki seyirleri karşılaştırıldığında, dinî bir harekete dönüşümlerinin neredeyse çağdaş olduğu anlaşılmaktadır. Ancak literatürdeki bilgiler, Cainizm'in düşünsel bir hareket olarak çok daha eskilere dayanan ve hatta kronolojileştirilemeyen bir tarihî geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Aslında her iki kültürün de gelişiminin tarihsel arka planında, Brahman hegemonyasına karşı gelişmiş düşünsel bir başkaldırı hareketinin olduğu bilinmektedir. Cainizm'in öğretti geleneğine ait mozaiklerinin de aslında temelde Buddhizm'den farklı olmadığı ifade edilebilir. Bu etkileşimin karşılıklı olarak gerçekleştiği açık bir şekilde anlaşılacakla birlikte Cainizm'in daha kadim olan geçmişinden ötürü, Cainizm'den Buddhizm'e gerçekleşen bir aktarım sürecinin takip edilmiş olabileceği görüşü savunulabilir. Elbette ki bu fikir, somut bir argüman sunulmadığı için yalnızca bir araştırmacı kanaati olarak değerlendirilmektedir. Bazı Buddhist kaynaklarda Mahāvira'nın, Buddha'nın müridi veya rakibi dahi olduğundan bahsedilirken, Cainist kaynaklarda da bu durumun tam tersi olduğu şeklinde iddialar yer almaktadır. Bu durumu sosyo-kültürel bir gerçek olarak Buddhizm ve Cainizm'in birbirine karşı üstünlük sağlama çabası olarak görebiliriz.

2. Sanskrit dili kökenli Buddha, Budhizm, Buddhist gibi ilgili terminolojiye ait sözcüklerin orijinal yazımlarına-transliterasyonuna sadık kalınmıştır. İlgili sözcükler dilimize Budizm, Buda ya da Budist şeklinde aktarılsa da bu durum Sanskrit dili fonetiği kuralları gereğince görece hatalıdır. Örneğin; Buddha sözcüğünün Sanskrit dilindeki yazımı, बुद्ध şeklindedir ve bu kelime sırasıyla "b-u-ddha" harflerinden, seslerinden meydana gelmektedir.

Mahāvīra'nın ölümünden sonra Cainist öğreti heterojen bir hâl almaya başlamış; ancak düzenlenen konseyler ve derlenen kutsal metinler, Cainizm'in tarihsel oluşum sürecinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu sürecin bir benzerinin, Buddhizm için de yaşanmış olduğu bilinmektedir. Buddhizm bu devinim çağını, sağlam bir politik destekle geçirmiş ve Hindistan dışına çıkan bir popülerlikle taçlandırmıştır. Ancak Cainizm'in uyguladığı katı dinî ritüeller, arkasında güçlü siyasi bir desteğin olmayışı ve bazı mezheplerince kadın inanırların ikinci planda tutulması gibi durumlar, Cainizm'in Buddhizm gibi bir tanınırlık edinememesine sebep olmuştur. Hint kültür birikiminin bir parçası olarak fazlasıyla önemsenmiş olan Cainist kutsal metinleri, Hint toplumunun dinî, felsefi, sosyolojik ve edebî mirasındaki yansımaları bağlamında ele alınmıştır. İşte bu eserlerden biri de Cainist *Kalpa Sūtra*'dır. Öyle ki Hint kültürüne ait bir terim olarak Kalpa sözcüğünün, Hindu felsefesi, mitolojisi ve Buddhizm içerisinde de yer aldığı bilinmektedir.

Hindistan menşeli dinlerde “Kalpa” kelimesinin bir terim olarak birbirinden farklı ve türlü anlamları mevcuttur. Sanskrit dilinde *Kalpa*, Pāli dilinde ise *Kappa* şeklinde ifade edilen bu sözcük; bir ölçüyü, zamanı veya mitolojik olarak milyonlarca yıl süren bir sonsuzluğu ifade etmektedir (Hexham, 1993: 128). Hindu mitolojisinde, kozmik devreler doktrinindeki en küçük devrenin ölçü birimi olarak yuga (çağ) terimi kullanılmıştır. Bu yuganın öncesinde “bir gün doğumu”, sonrasında ise “bir gün batımının” olduğu şeklinde bir açıklamada bulunulur. İki doğa olayı, yugaları birbirine bağlamaktadır. Hint felsefi düşüncesinde tam bir tur “mahāyuga” olarak adlandırılmakta ve süreleri eşit olmayan dört çağdan oluşmaktadır. Bu çağlar; mükemmel çağ olarak ifade eden Kṛta Yuga, bir gerilemeyi işaret eden Tretā Yuga, yeryüzünde Dharma'nın sadece yarısının ayakta kaldığını ifade eden

Dvāpara Yuga ve son olarak kötülük, kargaşa ve önü alınamaz bir yozlaşmayı ifade eden Kāli Yuga'dır. Bu doğrultuda tek bir kozmik devrenin süresi, yaklaşık 4.320.000 yıla denk gelmektedir. Hindu mitolojisine göre bin tane mahāyuga bir kalpadır. Bir kalpa da Hindu tanrısı Brahmā'nın hayatının bir gününe ve bir gecesine eşdeğerdir (Eliade, 2018: 75-77). Sanskrit dilinde kalpa kelimesi bir zaman ölçüsü birimi dışında; herhangi bir şeye benzeyen, bir dereceye kadar aşağılık olan, sarhoş edici bir içki, kutsal bir emir, kanun, kural, herhangi bir şeyin biçimine sahip olma gibi anlamlara da gelmektedir (Williams, 1986: 262).

Buddhist kültürde ise kalpa sözcüğü, "belirli bir zamanı" ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Birçok farklı kalpa türünden bahsedilmektedir. Kalpa kelimesiyle eş anlamlı olan *Antarakalpa* da bu türler arasında yer almaktadır. Antarakalpa sonsuzluk çağında, yaşam süresinin yavaş yavaş on yıla kadar düşüşünü ifade etmektedir (Buswell, Lopez, 2014: 699). Buddhist mitolojide ilk Buddha'nın yaşadığı çağda insan ömrünün yaklaşık olarak doksan bir kalpa yani 80.000 yıl olduğu ifade edilmiştir. İkinci Buddha Sikki'nin döneminde bu süre otuz bir kalpa yani 70.000 yıl olmuştur. Öyle ki liste bu şekilde uzayıp gitmektedir. Yedinci Buddha yani Siddhartha Gautama döneminde ise insan ömrünün sadece yüz yıl ile sınırlı olduğu ifade edilmektedir (Eliade, 2018: 78-79). Mahākālpa (Büyük kalpa) seksen ara kalpadan oluşur ve yaratılış evresinde önemli bir rol oynayan en uzun kalpadır. Pāli dilinde ise Mahākappa, sayılamayan dört çağı ifade etmektedir. Buddhist kozmogonide evrenin yaratılış ve yok oluş döngüsünde Mahākappa, yirmi ara kalpadan oluşan dört döneme ayrılır. İlki yaratılış kalpası olan ve cehennem canlılarının ortaya çıktığı Vivartakalpa'dır. Bu dönemin ardından sonsuzluk kalpası Vivartasthāyikalpa gelir. Üçüncüsü ise çözülme kalpası olan Saṃvartakalpa dönemidir.

Bu dönemde cehennem canlıları yok olur. Dördüncü olarak da hiçlik kalpası olan Saṃvartasthāyī Kalpa yaşanmaktadır. Tüm bu kalpalar arasında, en uzun kalpa Asaṃkhyeya Kalpa'dır (sayılamayan kalpa). Dünyada bir Buddha'nın görüldüğü dönem ise Bhadrakalpa olarak adlandırılır (Buswell, Lopez, 2014: 699).

Cainizm'de ise kalpa kelimesiyle “dinî kurallar ve ritüeller” kastedilmektedir. Ayrıca tanrıların gökyüzünde yaşadıkları yer anlamına da gelir (Williams, 1986: 262). Ancak *Kalpa Sūtra*'da da –Hindu mitolojisindeki haliyle– mitolojik zaman ve dönem bildiren kavramlardan sıklıkla bahsedilmiştir. Cainist gelenekte bu terim, *Kalpa Sūtra* olarak bilinen dinî ve edebî bir metne de adını vermiştir.

Kalpa Sūtra, Cainizm'e ait dinî bir metin olarak içeriği itibarıyla dört Tīrthankara'nın hayatını konu edinmektedir. Ancak bir tür biyografik anlatılar silsilesiymişçesine oluşturulmuş bu metnin sıralamasında alışılmışın aksine; günümüzden geçmişe bir kronolojinin takip edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca çevirmen, edebî bir üslup olarak ilgili kültüre mâl olmuş efsanevi olayların benzer biçimlerde tüm Tīrthankaraların hayatlarında tekrar edildiğine dikkat çekmektedir. Elbette ki bu durum ilgili metnin bir dinî eser olmasından kaynaklanmaktadır. Okuyucunun aklında kalıcılığını arttırmak ve dinleyicisini etkilemek için dinî metinlerde bu üslubun sıkça tercih edildiği bilinmektedir.

Bu çeviri çalışması da *Kalpa Sūtra*'nın orijinalinde olduğu gibi dört başlık halinde; I. Vardhamāna Mahāvīra'nın Hayatı, II. Pārśva'nın Hayatı, III. Arisṭhanemi'nin Hayatı, IV. R̥shabha'nın Hayatı adlarını taşıyan bölümler halinde hazırlanmış ve metne sonradan dâhil edildiği düşünülen Sthaviraların Listesi ve Yatilerin Kuralları adlı bölümler de Ekler başlığı altında sunulmuştur. Ardından ilgili kültüre, dine ait kavramlar çevirmen tarafından, “Çevirmenin Açıklamaları” başlığı altında izah edilmiş ve

(I) Cainizm ve (II) Cainizm'in Kutsal Kitapları adını taşıyan iki alt bölümde detaylandırılmıştır. Kanaatimce; böylesine köklü, karmaşık ve kültürümüze olan uzaklığı sebebiyle kavranılması güç bir konunun, bir Hindolog olan çevirmenin alan bilgisiyle yorumlanarak sunulmuş olması, bu çeviri çalışmasının niteliğini artırmaktadır. Bu vesileyle ilgili çevirinin Hindolog Mert Çağatay Yazlık'ın özenli çalışmasının bir ürünü olduğunu, çalışmanın editörü olarak bir kez daha vurgulamak isterim. Ayrıca Hint kültürüne ait bu kaynağın, çeviri ve yayım sürecini takip ederken böylesine kıymetli bir eserin dilimiz okuyucusuyla buluşacak olmasından duyduğum heyecanı da ayrıca belirtmeliyim. Zira bu çeviri, dilimize yapılan ilk Kalpa Sūtra çevirisidir. Bu nedenle, kültür tarihinin çeviri mirasına bir katkı niteliği taşıyan bu çalışmayı, okuyucusuyla buluşturan VakıfBank Kültür Yayınları ailesine de özel teşekkürlerimi sunmak isterim.

Yalçın Kayalı
Ankara, 2022

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

İnsanoğlu kâinata var olduğu sürece, inanç duygusu da varlığını hep sürdürecektir. Dinî oluşumlarla ilgili söz konusu bu varoluşsal duygu döngüsü ya ruhani liderler ya da kutsal metinler vasıtasıyla sağlanmışır. Çeviri metnin konusunu oluşturan Cainizm için ise bu süreç, Tırthāṅkaralar olarak isimlendirilen ruhani rehberler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Öyle ki bu dini oluşum son Tırthāṅkara olan Mahāvīra tarafından sistemleştirilmiştir. Cainizm başlangıçta, Hindistan coğrafyasında varlığını sürdüren kast sistemine, kurban törenlerine, tanrı inancına tepki olarak doğmuş felsefi bir harekettir. Mahāvīra'nın çağı sonrasında meydana gelen kıtlıklar ve sosya-kültürel durum, Cainist kutsal metinlerinin kaybolmasına sebep olmuştur. Düzenlenen konseylerde Cainist kutsal metinler yeniden ele alınmış; ancak bu durum Cainizm'in kökeninden bir miktar uzaklaşması sonucu doğmuştur. Bu konseylerin akabinde oluşturulan kutsal kitaplardan biri de *Kalpa Sūtra* adlı metindir. *Kalpa Sūtra* Cainist kültürde son derece önemli bir yere sahip ruhani rehberler olan Tırthāṅkaraların hayatlarını konu alan bir tür biyografik eserdir. Tırthāṅkaraların hayatları konuları itibarıyla Cainist düşünce, felsefe ve dahası inanca ilişkin ansiklopedik bir bilgi kaynağı olarak kabul edilebilir. Sanskrit dilinde kaleme alınmış olan *Kalpa Sūtra* ancak Prakrit dilindeki çevirileri sayesinde günümüze değin ulaşabilmiş hem edebi bir metin hem de dini bir kitap olma özelliğini taşımaktadır.

Bu çalışmada ise öncelikle eserin tam çevirisine yer verilmiş sonrasında ise ilgili metin ve Cainizm konusu açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu minvalde “Çevirmenin Açıklamaları” başlığını taşıyan ilgili bölümün “Cainizm” başlığını taşıyan birinci alt bölümünde; Bihar bölgesinde doğan Cainizm ve Buddhizm’in tarihsel gelişimi, farklılıkları ve Cainist inancı diğer dini oluşumlardan ayıran karma, kurtuluş, Syadvada, dünya ve varlık öğretileri gibi konulara değinilmiştir. “Cainizm’in Kutsal Kitapları” başlığını taşıyan ikinci alt bölümde ise çok geniş bir birikime sahip olan Cainist külliyat, Cainizm’in oluşumundaki ana iskelet olarak kabul gören dört Tirthaṅkara’nın hayatı ve *Kalpa Sūtra*’nın Hint kültür ve felsefesine olan etkisi, okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır.

Bu vesileyle çalışmam boyunca bana yol gösteren, her aşamasında yorumları ve fikirleriyle daima destek olan ve böyle zorlu bir alanda çeviri yetkinliği kazanmamı sağlayan hocam Doç. Dr. Yalçın Kayalı’ya teşekkürü borç bilirim. Ayrıca hem lisans hem de yüksek lisans eğitimim boyunca bilgilerinden faydalandığım ve üzerimde büyük emekleri olan diğer hocalarıma da en derin saygılarımla teşekkür eder, son olarak bu çeviri çalışması sürecinde benden desteğinin esirgemeyen ağabeyim Doç. Dr. Murat Onur Yazlık’a da teşekkürlerimi sunarım.

Mert Çağatay Yazlık
Ankara, 2022